

ТІТЕНКО Зоя

Національний університет біоресурсів і природокористування України

<https://orcid.org/0000-0001-5816-5519>e-mail: zoyateslenko@ukr.net

УДОСКОНАЛЕННЯ ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У статті обґрунтовано, що капітал є найважливішою економічною категорією для створення та розвитку підприємства. Він є основним фактором виробництва, який дозволяє підприємству здійснювати виробничі процеси, інвестувати в розвиток, придбавати необхідні ресурси та впроваджувати нові технології. Капітал також характеризує фінансові ресурси підприємства, його фінансову стійкість та можливості для розвитку. Крім того, капітал відіграє важливу роль у задоволенні інтересів держави, яка регулює його використання, зокрема через оподаткування прибутку, власників, які інвестують у підприємство та очікують прибутку, та персоналу, який отримує заробітну плату та соціальні гарантії. Капітал виступає як ключовий елемент у функціонуванні та розвитку будь-якого господарюючого суб'єкта. Також активно визначено, що важливе значення має розробка системи ефективного управління капіталом у сучасних умовах ведення господарської діяльності. Процес управління капіталом є одним з ключових аспектів успішної діяльності будь-якого підприємства. Ефективне управління капіталом допомагає забезпечити оптимальне використання фінансових ресурсів, що дозволяє підприємству досягати максимальної ефективності та прибутковості. Крім того, правильне управління капіталом допомагає зменшити ризики вкладення капіталу, оцінювати та контролювати фінансові ризики, а також раціонально розподіляти ресурси для досягнення стратегічних цілей підприємства.

Ключові слова: капітал, управління, планування, фінансові ресурси, результати діяльності.

TITENKO Zoia

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

IMPROVEMENT OF CAPITAL MANAGEMENT POLICY AT THE ENTERPRISE

The article substantiates that capital is the most important economic category for the creation and development of an enterprise. It is the main factor of production that allows an enterprise to carry out production processes, invest in development, acquire necessary resources and introduce new technologies. Capital also characterizes the financial resources of the enterprise, its financial stability and development opportunities. In addition, capital plays an important role in satisfying the interests of the state, which regulates its use, in particular through taxation of profits, owners who invest in the enterprise and expect profits, and personnel who receive wages and social guarantees. Capital acts as a key element in the functioning and development of any business entity. It is also actively determined that the development of a system of effective capital management is of great importance in modern conditions of conducting economic activity. The process of capital management is one of the key aspects of the successful operation of any enterprise.

The capital management process is one of the key aspects of the successful operation of any enterprise. Effective capital management helps to ensure the optimal use of financial resources, which allows the enterprise to achieve maximum efficiency and profitability. In addition, proper capital management helps to reduce the risks of capital investment, assess and control financial risks, and rationally allocate resources to achieve the strategic goals of the enterprise. Capital management plays an important role in increasing profitability and increasing the financial performance of the enterprise. However, it is true that this aspect is often not given enough attention. Usually, attention is focused on capital allocation during annual budgeting, focusing mainly on financing specific projects, rather than on capital management strategies as a whole. It is important to consider that effective capital management involves not only the allocation of funds, but also strategic planning, optimization of resources and maximization of profitability in the long term.

Keywords: capital, management, planning, financial resources, performance.

Стаття надійшла до редакції / Received 08.04.2025

Прийнята до друку / Accepted 29.04.2025

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Забезпеченість підприємств достатнім обсягом капіталу є важливим фактором для ефективної їх діяльності. Капітал є необхідним для фінансування операцій, розвитку бізнесу, вкладення в нові технології та інновації, а також для забезпечення ліквідності та фінансової стійкості підприємства. Недостатній обсяг капіталу може обмежити можливості розвитку та конкурентоспроможності підприємства, тоді як достатній обсяг капіталу може сприяти зростанню бізнесу, підвищенню продуктивності та доходності. Визначення оптимального співвідношення між власними та позиковими фінансовими ресурсами впливає на незалежність і фінансову стійкість підприємств, а також сприяє отриманню ними прибутку і, зрештою, досягненню поставленої мети їх функціонування.

Процес управління капіталом є одним з ключових аспектів успішної діяльності будь-якого підприємства. Ефективне управління капіталом допомагає забезпечити оптимальне використання фінансових ресурсів, що дозволяє підприємству досягати максимальної ефективності та прибутковості. Крім того,

правильне управління капіталом допомагає зменшити ризики вкладення капіталу, оцінювати та контролювати фінансові ризики, а також раціонально розподіляти ресурси для досягнення стратегічних цілей підприємства. Такий підхід допомагає забезпечити стабільність, конкурентоспроможність та успішний розвиток підприємства в довгостроковій перспективі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичні основи сутності категорії «капітал» представлені у працях, як вітчизняних так і закордонних вчених, зокрема І.Т. Балабанов, С. Брю, М.А. Дем'яненко, В.В. Концева, К. Макконелл, Д.Е. Пономарьов, И. Шумпетер та інші. Щодо питання управління капіталом, то варто відмітити праці: І. А. Бланк, Г. Беккер, Г. В. Кошельок, Т. Мальтус, О.О. Сініцин, Т. Стюарт, М. В. Рубаха, С. А. Харчук та інші. Незважаючи на вагомий внесок науковців у досліджувану тематику, залишається ряд питань, які потребують додаткового вивчення.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є розкриття теоретичних основ управління капіталом та розробка практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності управління капіталом з метою забезпечення фінансової стійкості підприємства.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Умови, в яких функціонують підприємства в Україні, є нестабільними, що вимагає від керівників ефективних управлінських рішень для нарощення обсягів діяльності та підвищення фінансово-економічних показників. Капітал є основою розвитку та успішного існування будь-якого підприємства, оскільки він дозволяє генерувати грошові потоки. Ефективне управління капіталом є ключовим для забезпечення стійкості та конкурентоспроможності підприємства в умовах нестабільного ринкового середовища.

Управління капіталом – це система принципів і методів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних з оптимальним його формуванням з різноманітних джерел, а також забезпеченням ефективного його використання у різних видах господарської діяльності підприємства [1, с.259].

Управління капіталом грає важливу роль у підвищенні прибутковості та зростанні фінансових показників підприємства. Проте, дійсно, часто відбувається так, що цьому аспекту не приділяють достатньо уваги. Зазвичай зосереджується увага на розподілі капіталу під час щорічного бюджетування, фокусуючись переважно на фінансуванні конкретних проектів, а не на стратегіях управління капіталом в цілому. Важливо враховувати, що ефективне управління капіталом передбачає не лише розподіл коштів, але й стратегічне планування, оптимізацію ресурсів та максимізацію прибутковості в довгостроковій перспективі.

Управління капіталом підприємства передбачає забезпечення вирішення ряду завдань, зокрема:

- визначення достатнього обсягу капіталу;
- оптимізація розподілу сформованого капіталу за видами діяльності та напрямками використання;
- забезпечення умов досягнення максимальної дохідності капіталу за визначеного рівня фінансового ризику;
- мінімізація фінансових ризиків, пов'язаних з використанням капіталу, за визначеного рівня його прибутковості;
- забезпечення постійної фінансової рівноваги підприємства;
- забезпечення фінансового контролю над капіталом підприємства з боку його засновників;
- забезпечення своєчасного реінвестування капіталу [2].

Оптимізація структури капіталу є одним із ключових завдань у процесі управління капіталом підприємства. Цей процес включає в себе проведення загального аналізу капіталу підприємства, оцінку факторів, що впливають на його структуру, розробка заходів з оптимізації структури капіталу з метою підвищення фінансової результативності, а також мінімізацію фінансових ризиків. Реалізація заходів з формування показників цільової структури капіталу допомагає підприємству досягти оптимального балансу між власним та залученим капіталом, що сприяє підвищенню ефективності й дохідності підприємства.

Власний капітал відіграє важливу роль у структурі капіталу підприємства, оскільки він є запорукою фінансової стійкості та незалежності підприємства. В порівнянні з позиковим капіталом, власний капітал має ряд переваг, таких як простота залучення, здатність генерувати вищу норму прибутку, відсутність додаткових витрат у вигляді відсотків за кредит, сприяння зміцненню платоспроможності та фінансової стійкості підприємства, а також знижений ризик банкрутства. Оптимальне співвідношення власного та залученого капіталу допомагає підприємству забезпечити стійкість та успішність у довгостроковій перспективі [3, с. 143].

Використання позикових коштів може бути ефективнішим для у сучасних умовах, оскільки це дозволяє збільшити обсяг доступних фінансових ресурсів для розвитку та розширення діяльності. Позикові кошти можуть бути використані для інвестицій у нові технології, розширення виробництва, запуску нових продуктів та інші цілі, що сприяють зростанню підприємства. Однак, важливо управляти фінансовими ризиками та забезпечити стійкість фінансового стану підприємства при використанні позикових коштів.

Враховуючи це, оптимальне поєднання власного та позикового капіталу може бути ключем до успішної діяльності підприємства [4, с. 118]. Використання позикового капіталу може дати підприємству широкі можливості залучення коштів для розвитку та розширення діяльності, особливо коли обсяг власного капіталу обмежений. Хоча зростання частки власного капіталу може зменшити ризик банкрутства підприємства, використання позикового капіталу має свої переваги. Вартість позикового капіталу зазвичай менша, ніж вартість власного капіталу, і відсотки за користування кредитом можуть бути включені до витрат до оподаткування. При залученні позикового капіталу рекомендується надавати перевагу довгостроковим зобов'язанням, оскільки поточні зобов'язання можуть бути більш ризиковими. Зазвичай інвестиційні та інноваційні проекти фінансуються за рахунок довгострокових зобов'язань.

Процес управління капіталом підприємства потребує розробки сучасного механізму. Механізм управління капіталом є сукупністю основних елементів дії на процес розробки й реалізації управлінських рішень в сфері формування і використання капіталу підприємства [5, с. 12]. Ефективний механізм управління капіталом грає важливу роль у досягненні цілей та завдань підприємства. Він сприяє результативному виконанню функцій управління капіталом, дозволяючи оптимізувати використання фінансових ресурсів, контролювати ризики та забезпечувати фінансову стабільність. При цьому ефективний механізм управління капіталом створює основу для нарощення темпів розвитку підприємства та зростання його ринкової вартості. Це дозволяє підприємству бути конкурентоспроможним на ринку, забезпечуючи йому стійкий розвиток та успішну діяльність.

Механізм управління капіталом підприємства включає в себе виконання управлінських функцій, спрямованих на формування необхідної структури власних, залучених і позичених коштів для забезпечення ефективних результатів діяльності підприємства. Ефективне управління формуванням капіталу допомагає підприємству забезпечити фінансову стабільність, зростання та конкурентоспроможність на ринку.

Для забезпечення системності та ефективності управління капіталом важливо впроваджувати організаційно-економічний механізм управління капіталом (рис.1). Цей механізм включає в себе встановлення чітких процедур та правил управління фінансовими ресурсами, розробку стратегій формування капіталу, контроль за використанням коштів, аналіз ефективності і результативності фінансових рішень. Впровадження організаційно-економічного механізму допомагає підприємству оптимізувати управління капіталом, забезпечити стабільність фінансового стану та досягнення стратегічних цілей.

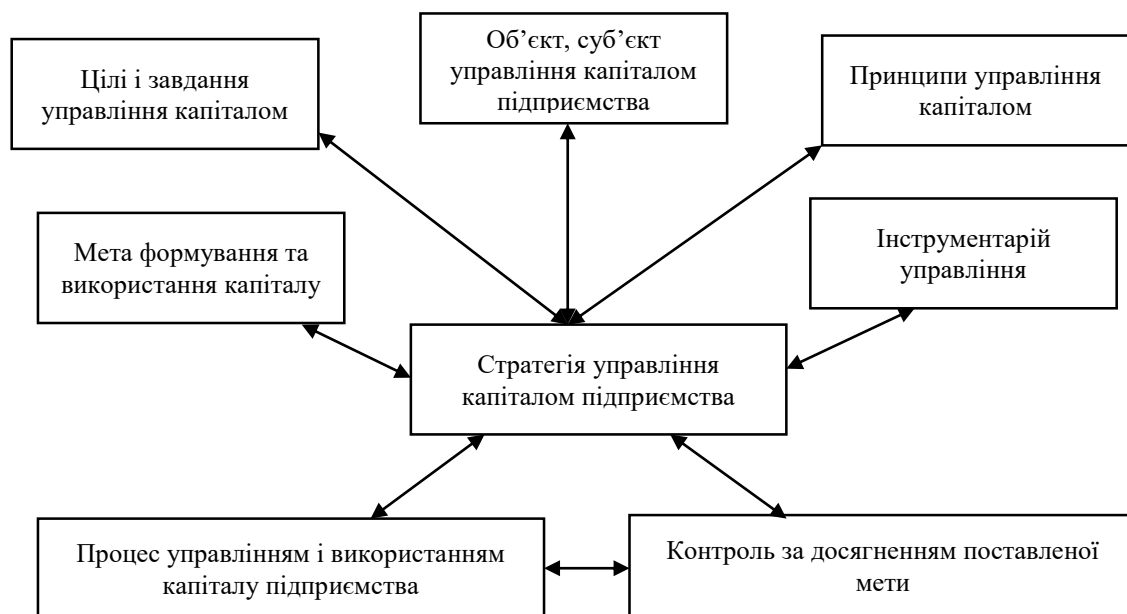

Рис. 1. Механізм управління капіталом підприємства

Джерело: сформовано автором

Для ефективного формування та використання капіталу підприємства, а також формування ефективної системи управління можуть використовуватися різноманітні заходи.

Обґрунтування оптимальної частки капіталу в структурі капіталу підприємства. Оптимальна частка капіталу в структурі капіталу підприємства визначається шляхом збалансування власного та залученого капіталу з метою максимізації вартості підприємства та мінімізації фінансового ризику. Для визначення оптимальної частки капіталу можна враховувати такі фактори, як структура галузі, фінансові цілі підприємства, ринкові умови, рівень ризику та інші фактори. Зазвичай оптимальна структура капіталу підприємства включає комбінацію власного капіталу (акціонерний капітал, резервний фонд) та залученого капіталу (позики, облігації). Важливо збалансувати ці два джерела фінансування так, щоб забезпечити стійкість підприємства, оптимальне використання ресурсів та максимізацію прибутковості.

Для визначення оптимальної частки капіталу можна провести аналіз фінансових показників, таких як загальний заборгованість до капіталу, фінансовий леверидж, коефіцієнт покриття відсотків та інші. Такий аналіз допоможе визначити оптимальну структуру капіталу, яка буде найбільш ефективною для конкретного підприємства.

Створення ефективної концепції збереження і примноження капіталу. Для створення ефективної концепції збереження і примноження капіталу підприємству можна використовувати різні стратегії та підходи. Зокрема варто здійснювати фінансове планування: розробка детального фінансового плану, в якому визначаються цілі та стратегії збереження та примноження капіталу. Диверсифікація інвестицій: обґрунтування можливостей розподілу капіталу між різними видами інвестицій для зменшення ризику та забезпечення стабільного прибутку. Ефективне управління ризиками: постійний аналіз ризиків з метою забезпечення ефективного управління ними, що безпосередньо впливає на ефективність управління капіталом підприємства. Обґрунтування нових джерел доходу, зокрема можливості щодо розширення бізнесу, впровадження нових продуктів або послуг для збільшення прибутку. Ефективне управління оборотним капіталом, яке передбачає оптимізацію управління запасами, дебіторською та кредиторською заборгованістю для підвищення ліквідності та ефективного використання ресурсів.

Підбір кваліфікованих менеджерів, які вміють правильно та ефективно працювати з капіталом, є критично важливим для успішного управління фінансами підприємства. При підборі зазначених фахівців варто враховувати досвід у фінансовому управлінні та розуміння принципів ефективного використання капіталу; аналітичні навички для аналізу фінансових даних та прийняття обґрунтованих фінансових рішень; лідерські якостями, які дають можливість ефективно керувати командою та вести її до досягнення фінансових цілей. Правильний підбір менеджерів, які володіють вищезазначеними якостями, допоможе забезпечити ефективне управління капіталом та досягнення фінансових цілей підприємства [6, с.45].

Впровадження програмного забезпечення та використання інноваційних ІТ-систем обліку в управлінні капіталом може значно полегшити процеси планування, контролю та аналізу фінансових ресурсів підприємства. Ці інструменти дозволяють автоматизувати облік капіталу, відстежувати його рух та ефективно використовувати. Вони також допомагають управлінням приймати обґрунтовані рішення щодо інвестицій, фінансового планування та оптимізації витрат. Завдяки цим інструментам, підприємство може підвищити ефективність управління капіталом, зменшити ризики та забезпечити стабільність фінансового стану.

З метою обґрунтування напрямків управління капіталом важливо проаналізувати фактори, які впливають на показники, що характеризують капітал підприємства. Деякі з факторів, які можуть впливати на ці показники, включають ефективне управління капіталом, оптимізацію витрат, збільшення прибутковості, ефективне використання ресурсів, фінансовий ризик, конкурентну ситуацію на ринку, зміни в законодавстві тощо. Аналіз цих факторів допоможе виявити слабкі місця та можливості для покращення фінансового стану підприємства і розробити стратегію для досягнення кращих результатів.

Основні чинники впливу на капітал підприємства можна умовно розділити на внутрішні та зовнішні [7-8].

Внутрішні чинники включають: ефективне управління капіталом; стратегічне планування; оптимізацію внутрішніх процесів; кадровий потенціал; інновації; технологічний розвиток.

До зовнішніх чинників можна віднести: економічні умови; конкуренцію на ринку; політичні та правові аспекти; зміни в законодавстві; технологічні та соціокультурні тенденції; валютні коливання; інші зовнішні фактори, які можуть впливати на капітал підприємства.

Аналіз цих чинників допомагає підприємству розробити стратегію управління капіталом та приймати обґрунтовані управлінські рішення. Вплив на зміну капіталу підприємства може бути досягнутий шляхом аналізу та врахування вище зазначених факторів.

Однак вибір конкретних засобів для покращення показників капіталу дійсно залежить від специфіки діяльності підприємства та його фінансового стану. Варто відмітити, що якщо підприємство операційно ефективне, але має проблеми зі збитками, можливо, потрібно зосередитися на зменшенні витрат або підвищенні прибутковості. У той же час, якщо підприємство діє в конкурентному середовищі, можливо, важливо зосередитися на інноваціях та розвитку нових продуктів. Тому важливо аналізувати всі аспекти діяльності підприємства та враховувати їх при виборі стратегії для покращення показників капіталу.

Основні напрямки підвищення ефективності управління капіталом підприємства наведені на рис.2.

Послідовність побудови системи управління капіталом повинна враховувати наступні етапи:

- 1) визначення цілей та завдань формування капіталу, узгодження їх із стратегічними цілями підприємства;
- 2) аналіз ефективності використання капіталу в досліджуваному періоді та аналіз отриманих результатів;
- 3) вибір базової політики та методів управління капіталом в розрізі його складових частин;
- 4) формування складу та структури капіталу на наступний період у відповідності до встановленого виробничого плану;

5) розробка механізму управління складовими капіталу (вибір критеріїв формування структури капіталу; вибір оптимальних джерел фінансування; створення системи моніторингу за використанням коштів на фінансування; запровадження системи моніторингу за ефективністю використання);

6) введення механізму управління капіталом в дію, шляхом використання оперативного управління;

7) моніторинг і контроль отриманих результатів, зіставлення їх із визначеними завданнями [11-12].

Рис. 2. Напрями управління капіталом з метою підвищення ефективності його використання

Джерело: сформовано автором на основі [9-10].

Механізм управління капіталом на підприємстві повинен відповідати загальним цілям стратегію підприємства. Ефективне управління капіталом є ключовим елементом успішної стратегії підприємства, оскільки капітал є одним з найважливіших ресурсів для будь-якої компанії. Це означає, що стратегія управління капіталом повинна бути відповідною до загальних цілей та завдань підприємства. Вона повинна враховувати фінансові можливості, ризики, потреби в інвестиціях та інші аспекти, що впливають на капітал підприємства. Інтеграція управління капіталом у загальну стратегію допомагає забезпечити гармонійний розвиток підприємства та досягнення його стратегічних цілей.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Отже, реалізація ефективної політики управління капіталом є важливим кроком для підприємств у поліпшенні їхнього фінансового становища та досягнення запланованих прибутків. Це допомагає підприємствам оптимізувати використання своїх ресурсів, зменшити ризики та підвищити ефективність управління фінансами. Послідовне впровадження ефективних стратегій управління капіталом дозволяє підприємствам досягати сталого розвитку, що в свою чергу сприяє економічному зростанню та підвищенню благополуччя суспільства. Такі заходи є пріоритетними для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку держави та покращення якості життя громадян.

Крім того, ефективне управління капіталом є ключовим фактором для визначення прибутковості діяльності, фінансової стійкості та інвестиційної привабливості підприємства. Шляхом оптимізації використання капіталу, підприємство може забезпечити ефективне використання своїх ресурсів, знизити

ризиками та збільшити прибутковість. Варто відмітити, що ефективне управління капіталом допомагає забезпечити фінансову стійкість підприємства, зменшуючи можливі фінансові труднощі та ризики неплатоспроможності. Це підвищує привабливість для потенційних інвесторів, що сприяє залученню нових інвестицій та розвитку бізнесу. Таким чином, ефективне управління капіталом є важливим елементом успішної фінансової стратегії підприємства.

Література

1. Бланк І.А. Фінансовий менеджмент. К.: Ника-Центр, Ельга, 2001. 528 с.
2. Єгорова О., Єгорова Ю. Головні завдання управління капіталом підприємства. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/32585/1/114.pdf> (дата звернення: 23.12.2024).
3. Рубаха М. В., Овчар О. А. Теоретичні аспекти політики управління власним капіталом підприємства. *Вісник ОНУ ім. Мечникова*. 2015. Т. 20. Вип. 3. С. 142–145
4. Кошельок Г. В., Терещенко О. М. Оптимізація співвідношення власного та позикового капіталу підприємства. *Науковий вісник ХДУ. Серія "Економічні науки"*. 2016. вип. 21. С. 116–121.
5. Мельник М.А. Економічні методи управління капіталом підприємства. *Вісник східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2014. № 1(208). С. 94–97.
6. Мішук Є. В., Міщенко В. В., Особливості системи управління власним капіталом підприємства та шляхи її вдосконалення. *Агросвіт*. 2015. №24. С. 46-49.
7. Маркова Т. Д., Володіна О. П., Митрофанов О. С., Чеглатонєва А.С. Власний капітал: підходи до його визначення, класифікації та його структура. *Економіка харчової промисловості*. 2019. Т. 11. Вип. 2. С. 31-37.
8. Коваленко Ю. М. Управління фінансовими активами. Ірпінь : Ун-т ДФС України, 2019. 497 с.
9. Варченко О. М., Артимонова І. В., Холоденко Н. І. Оптимізація структури капіталу як інструмент управління вартістю молокопереробних підприємств. *Економіка та управління АПК*. 2021. № 1. С. 111-124.
10. Лубкей Н. П. Теоретичні засади управління капіталом підприємства. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2019. Т. 1. № 1. С. 38-45.
11. Рудь І. Ю. Управління оборотними активами підприємства. *Електронний науково-практичний журнал «Інфраструктура ринку»*. 2018. № 25. С.759-763.
12. Чмихун Д. І. Політика управління оборотними активами. *Економічні студії*. 2016. № 1 (9). С. 115-120

References

1. Blank I.A. (2001) Financial Management. K.: Nika-Center, Elga,
2. Yegorova O., Yegorova Yu. (2019) *Main tasks of enterprise capital management*. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/32585/1/114.pdf> (access date: 12/23/2024).
3. Rubakha M. V., Ovchar O. A. (2015) Theoretical aspects of the enterprise's equity capital management policy. *Bulletin of the Mechnikov ONU*. T. 20. Issue 3. P. 142–145
4. Koshelok G. V., Tereshchenko O. M. (2016) Optimization of the ratio of the enterprise's equity and loan capital. *Scientific Bulletin of the KhDU. Series "Economic Sciences"*. Issue 21. P. 116–121.
5. Melnik M.A. (2014) Economic methods of managing the capital of an enterprise. *Bulletin of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University*. Vol. 1(208). P. 94–97.
6. Mishchuk E. V., Mishchenko V. V., (2015) Features of the system of managing the enterprise's own capital and ways of its improvement. *Agrosvit*. Vol. 24. P. 46-49.
7. Markova T. D., Volodina O. P., Mytrofanov O. S., Cheglatoneva A. S. (2019) Equity: approaches to its definition, classification and its structure. *Economics of the Food Industry..* T. 11. Issue 2. P. 31-37.
8. Kovalenko Y. M. (2019) Management of financial assets. Irpin: University of the State Fiscal Service of Ukraine
9. Varchenko O. M., Artimonova I. V., Kholodenko N. I. (2021) Optimization of the capital structure as a tool for managing the cost of dairy processing enterprises. *Economics and Management of the Agricultural Industry*. Vol. 1. P. 111-124.
10. Lubkey N. P. (2019) Theoretical principles of enterprise capital management. *Management and entrepreneurship in Ukraine: stages of formation and development problems*. Vol. 1. No. 1. P. 38-45.
11. Rud I. Yu. (2018) Management of current assets of the enterprise. *Electronic scientific and practical journal "Market Infrastructure"*. Vol. 25. P.759-763.
12. Chmykhun D. I. (2016) Policy of current assets management. *Economic Studies*. 2016. Vol.. 1 (9). P. 115-120